

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha
Band: 25 (1951)
Artikel: Cultura e valeta dil segal d'unviern
Autor: Casutt, C.P.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881386>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 14.03.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cultura e valeta dil segal d'unviern

da C. P. Casutt, Falera / Cuera

Sco gl'ei enconuschent vegn la cultura de segal d'unviern practicada en diversas valladas grischunas. En autras puspei ei quel strusch enconuschents, malgrad che la cultura de segal ei fetg recumandeivla. En emprema lingia vegn el en damonda per gl'agen provediment. Il segal d'unviern ei buca fetg pretensius en sia cultivaziun. El sa vegnir semnaus ora sin la muntogna sco en la bassa, mo eis ei, en quei cass, de distinguer denter las diversas sorts, che fan mintgamai per ils aults ne per valladas pli tumprivas.

En diversas improvas, duront entgins onns nua che l'uiara mundiala furia va en l'Europa, han ins obtenu cun la plantaziun dil segal d'unviern adina constantas raccoltas, e quei gèst leu nua che la salin disgeva annualmein pli u meins, malgrad la calira ne era en conseguenza della enconuschenta ruina. Il segal d'unviern muntagnard, e mo quel, sa vegnir en damonda tier nus, sa vegnir plantaus tochen sin in'altezia de 1600 m sur mar ed en loghens suleglivs aunc pli ault siadora. Ins ha gia savens constattau la primavera tiella cargada ded alp en stavel bialas plontettas de segal d'unviern, che derivavan dal gurvey, nua che ins veva empleniu si quel cun strom segal ual scuoss. Orda quei vesan ins che quel ei resistibels agl unviern sin extraordinaria moda. Mo era alla calira ei il segal d'unviern fetg resistent. Leu nua che tut las semenzas de graun entscheivan a disgir, san ins aunc prender il davos refugi tiella plantaziun dil segal d'unviern. Ual per quei motiv fuss tal era fetg de recumandar en la vallada dil Rein, schibein sco en mintga vitg da 700 m sur mar ensi.

Ina tut speciala qualidad dil segal d'unviern ei, sco gia allegau, sia constanta raccolta de graun e strom. Quantan ins tonaton cun ca. 25 kg graun e leutier aunc ca. 50 kg strom per ara. La valeta de quella raccolta sa scadin sez quintar ora, sch'ins sa ch'il premi de moler porta ca. 14-16 fr. per 100 kg ed enconuscha da l'otra vart la valur dil strom per il menaschi puril della muntogna, ultra della valeta della frina-segal per gl'agen tenercasa. Per gl'avegnir vegn la valeta dell'atgna produenziun buc a giugar ina outra rolla che pli bauld, il cuntrari vegn ad esser ils cass, pertgei pli vasta che la produenziun ded in menaschi ei e tonpli segira ei sia posiziun.

In menaschi puril che dependa tut mo della fiera de biestga ei buca fundaus

sufficientamein e stat buca diltut sin atgnas combas. Ual il puresser ha la pusseivladad de sefar pli u meins independents della fiera tras ina sauna atgna producziun e cheutras salvar al menaschi bialas summas che viagieschan en auters cass della vallada giuadora per mai ver pli.

Nus havein gia ventilau ch'en nossas relaziuns sur 700 m. s. mar seigi mo il segal d'unviern muntagnard de valeta e segirezia per la cultivaziun. En diversas emprovas fatgas gia avon da biars onns cun tut ils segals nobilisai della Svizzeria, sco per exempel cun las sorts de segal de Rothenbrunnen, de Lenzburg e de Witzwil, ha ei semussau che tals verdegheschian stupent gl'atun suenter semnar ora. La primavera cura che la neiv svaneva, fuvan las plontinas buca d'anflar pli, la meffa de neiv (Schneeschimmel), in buliu, haveva disfatg quellas totalmein. Talas sorts nobilisadas surportan buca la liunga cozza de neiv che cuviera noss funs duront in liung unviern.

Sefundond sin talas experiencias ei il scribent semess en contractivas cun la staziun d'emprovas e d'examinaziuns svizzeria ad Oerlikon, dalla quala ins ha giavischau ch'ella prendessi a mauns la nobilisaziun de nies existent segal muntagnard, per che tal vegnessi plaun a plaun de medema valeta sco ils sura segals allegai. Il segal muntagnard ch'ei vegnius cultivaus gia dapi tschentaners en certas vischnaucas grischunas e specialmein sin moda la pli exprimida a Falera, demussava diversas munconzas, las qualas eran buca de cattar tier ils segals nobilisai. Denter auter era el taccaus pli u meins dad in buliu, che disfigeva la spigia, era fuva il strom memia liungs ed ord quei motiv buca resistibels encunter il dar en.

Ultra de quei fuva la spigia buca compacta avunda e per part memia cuorta. Ina spigia segal duess contener ca. 70 bials garnetschs tuts bein cavegliai en. La direcziun digl institut ded Oerlikon ei stada immediat pronta de semetter vid la cultivaziun de nies segal de muntogna en vesta della valeta che tal ha per nossas relaziuns. Scienza e practica han luvrau entgins onns ensemen sin quei rom ed il success ei semussaus onn per onn sin eclatanta moda. Cun ina continuada selecziun han ins rabitschau ora pli u meins diversas munconzas dil segal vegl existent. El ei oz aunc buca sin il scalem dils segals nobilisai per la bassa, semuossa denton de bia megliers che avon ca. 10 onns. La selecziun de tal va adina vinavon e cul temps vegn era quel pli e pli conforms allas pretensiuns ch'ins fa a tala semenza.

La lavur de nobilisaziun dil segal muntagnard stat sut direcziun d'in versau specialist per la cultura de graun, sgr. dr. S. Wagner, della staziun federala ad Oerlikon. Per la vischaunca de Falera, han ins gia igl atun 1948 giu avon maun in sufficient quantum segal muntagnard selectau, aschia che tut ils purs de leu han saviu midar quei onn il sem. Ins plonta a Falera oz mo tal segal e spera de vegnir plaun a plaun cun el aunc sin in pli ault scalem. Sco la caussa semuossa, fuss ei stau de deplorar sch'ins havess fatg nuot en quei grau e cheutras laschau ira anavos la cultivaziun de quei impurtont graun. Sefundond sin las experiencias fatgas, fuss ei de giavischar e de recumandar a tut nos purs ded era plantar il segal muntagnard sper auter graun per

gl'agen menaschi. Els segireschan cheutras a sesez annualmein certs quantums de graun e de strom per gl'agen diever. Ultra de quei sa la raccolta de graun daventar duront pli liung temps, pertgei il segal madira avon che las autras sorts de garnezi e la lavur de raccolta vegn repartida meglier cheutras. Era ha il pur gia tier la scargada ded alp sufficient strom per siu muvel, essend ch'il scuder sa daventar immediatamein suenter la raccolta, sche lezza vegn practicada cun quitau, che duess adina esser il cass tier tut quei ch'ins semna ora.

Per segirar al menaschi puril duront gl'entir onn strom en abuldonza, vegn il segal era semnaus tier nus buca mo a casa, mobein era sin nos cuolms. En scadin cuolm de certa valeta e nua ch'in arar ei pusseivels, duess ins seneziar digl arar el liug per ch'il necessari strom sappi ual vegnir gudignaus leu e buca che quel seigi de transportar neutier e vegnir prius naven dal funs-casa, ni tuttavia cumpraus sin ina staziun giuadora en la vallada. In pur duess saver disponer gl'entir onn ora d'in sufficient quantum strom dagl agen menaschi. Vul el cultivar bein siu funs, astga el buca spargnar il strom en nuegl, pertgei cun impunder per gl'entir onn ora il sufficient sternem ha el la pusseivladad de segirar per siu funs pli gronds quantums cul-tem e de cheutras alzar la produenziun de fein e risdiv ed endrizar in rendeivel muvel. Ina minimala produenziun de fein, risdiv e strom ei il fundament per la tratga de biestga, pertgei mo leu nua che quels mieds ein avon maun abuldontamein han ins success cun la tratga. Enconuschentamein va la mesadad dil raz dalla bucca digl animal en.

Ual ord il sura allegau savein nus concluder tgei valeta la cultura de segal ha era per nossas vischnaucas ella muntogna, sper la produenziun de frina per il tenercasa. Fa il pur, suenter haver arau entuorn certs tocs prau duront 3 onns, aunc ina buna mischeida de fein e treifegl, ha el il treidubel nez ord siu funs. Dad ina vard producescha el graun per il tenercasa e da l'otra vard puspei pli gronds quantums de fein e de strom per siu muvel. Buca mo il spazi de funs avon maun segirescha al pur ina gronda raccolta e sufficienta existenza, ina intensiva cultivaziun dil funs ch'ei avon maun gidass en bia cass bia menaschis pli bein vinavon. Pauc prau beincultivau munta bia prau e bia prau malcultivau munta pauc prau.

La valeta dil segal d'unviern e sia constanta resistenza vesein nus ord suandonta tabella, nua ch'ins ha fatg en in pli grond bein en nies cantun certas controllas de raccolta duront entgins onns el temps d'uiara e duront che la ruina distruveva quasi mintg'onn gronds complex ded èrs.

	1941	1942	1943	1944	1945
	kg	kg	kg	kg	kg
Salin d'unviern	25,8	36,8	27,6	12,8	6,7
Salin de stad	18,7	22,8	21,9	15,3	2,4
Aveina	30,1	17,2	9,1	4,3	2,7
Segal d'unviern	33,1	27,1	25,1	27,6	buca controllau.

Duront quels 4 onns de controlla ei la raccolta de segal adina stada ualti constanta, che va diltut a prau cun nossas pretensiuns ariguard la valeta de tal, ferton che tut las autras sorts de garnezi han pituu sut l'influenza della natira.

— * —

Schuber bi e bein fittadas

*

*Bun' enzena, fetg probeibla,
Che distingua las mattauns,
Ei, sch' ei portan fina teila,
Cf' ei filada cun lur mauns.*

(Ord ina canzun populara)

*